

Sic crinonibus & sironibus eadem debentur; sic lendibus & aliis. In specie vero per aquas impuras hausto bufonum vel serpentum seminio siue spermate, quod in corpus humanum latum ipsa hinc aliquando animalia produxisse obseruatum est. Hanc in rem notabilis historia, nostro seculo quæ contigit, relata est a *Bartolino cent. 4. obseru. 19. p. 255. & Anno 1. Ephemer. German. obs. 103. p. 236.* Ancillæ nempe Altenburgensis, quæ annis retro quasi viginti bufones non paucos similisque saburræ plurimam colluuiem vomitu reiecit. Vbi duo saltem notantiora excerpemus, ipsam præter alia tempore verno infano appetitu aquarum & lactis vexatam; deinde assumpta theriaca primum bufones & lacertas viuos reieçisse, digna quæ legatur.

Ex his coronidis loco illud quoque addemus, leuem quidem rem videri vermium exterminium, sæpe tamen leui apparatu non posse debellari & ipsos, & inde producta symptomata horrenda, tonum viscerum læsum aliaque inconuenientia. Item alterum, traumatica quoque esse debere anthelmintica, & optima esse balsamica vel quasi talia, ne putrilagine concepta semina verminosa in actum deducantur, quod sæpe etiam in fracturis ossium, vt vidimus, & alias euenit.

LIBRI II. SECTIO II. CAPUT IX.

De

Resoluentibus.

VT in morborum & symptomatum classe quidam primarii sunt affectus, quidam symptomati, & comitati; ita quoque in remediis se res habet, vt alia sint principalia, alia comitata. Exemplum huius rei præbent imprimis RESOLVENTIA. Profunt hæc coniunctim visenda in diureticis, nephriticis, diaphoreticis aliisque pluribus, imo ipsis quoque purgantibus; quæ hinc congrue *Schenckius tractatu de humoribus* optima ait esse præcipitantia, quippe quæ vna sint præcipitati expellentia, *cap. 25. p. 163.* Sunt tamen & seorsim quoque, siue prin-

Aaa 3

cipali-

cipaliter, in quibusdam casibus necessaria, vnde operæ pretium est, eadem peculiari capite scrutari

Quod enim exterius sunt dissipantia, id interius sunt resolventia; illa dissipant humorem congestum, & consistentem hic illic in extimis partibus, hæc interius.

Hæc vt pateant melius & tum ad sanguinem seu grumos sanguinis, tanquam exemplum illustre, tum ad seri quoque simultaneousam vel separatam coagulationem applicari queant, notabimus:

(1.) Humores in corpore in perpetuo esse motu, (2.) vehi eosdem tum propriis canalibus, tum communibus poris, tum etiam cavitatibus, vt corde, vtero; (3.) simulac vero motus hic quocunque modo non producat, nec vnda velut vndam trumat, eosdem coire & coagulari, quod in dicto exemplo grumorum nomine speciatim venit. (4.) coagulatos extra archæi iugum, spheram & imperium ire, ichorescere, putrescere. (5.) adeoque symptomata horrenda, febres, anxietates, dolores excitare, v. g. subsistentem sanguinem, vt verbis utamur *Langii*, l. 2. *epist.* 3. p. 695. intra cranium & cerebri panniculos epilepsiam; in pectoris cavitate aut pulmonis arteriis, (bronchiis) tabem: in ventriculo cardialgiam & lipothymiam, in matrice hystericam vteri suffocationem, in vesica vero urinæ obstructionem & dysuriam, imo plura alia, de quibus ibidem legi potest.

(6.) Speciatim vero grumescentiam esse duplicem, aliam *in facto*, actu talem, de qua testantur inter alia, exterius præsertim, liuores, fugillationes & vexationes, quæ dant intellectum; aliam *in fieri*, quod in palpitatione cordis & aliis patet, adeoque differre gradu, aliam minorem, aliam maiorem esse.

(7.) Fieri vel a causa externa, vel interna; Externa vel violenta, vt in contusionibus, casu ab alto, vel coagulante, vti v. g. in puerperis sæpissime grumescit sanguis vel lochia in vtero a solo admisso aere frigidiori.

(8.) Non fieri grumescentiam a solo acido figente & coagulante a priori, sed etiam a disgregatione & dimotione fibrarum ex ordine, vti videmus id ipsum quoque, facta per V. S. extrauatione.

Hinc

Hinc 1. *Quaecunque sanguinem & serum in vasis suis vel poris, internis vel externis, subsistentem in motum cient, & coagulatum siens respiciunt, sunt resoluentia.* Cum enim in motu vacillent, cum suo patiantur, merito citanda sunt in motum.

2. *Quaecunque sanguinem & serum in cavitatibus his illis perfekte extraxerunt & contentum disiciunt, & in motum cient, sunt resoluentia.*

Resolunt hoc pacto vniuersaliter & vtrisque communia. (1.) *Diaphoretica*, tanquam communia & optima praesidia in omni vitio sanguinis extra circulum suum moti, eaque vel fixa, vel media, vel volatilia, v. g. Ra bezoardica, Rus cornu cervi, mixtura simplex, theriaca & similia, item gummi diaphoreticum, opiata omnia, licet secundario fere magis & cum aliis, quod *Sylvius* maxime probauit & asserit.

Resolunt (2.) *Diuretica*, *nephritica* seu *lithonriptica* & *purgantia* eatenus, quatenus liquant, fundunt & disiciunt, aliunde huc inuenienda. Resolunt *speciatim*, quaecunque *sulphureo vel salino aetiuo principio* pollent. Vtroque putredini resistunt, vel saltem defendunt hoc ipso sanguinis tonum, & archeum, ne tam facile eadem afficiatur, vel detrimentum capiat.

Resolunt (3.) *sulphurea*, quatenus balsamum sanguinis vigorant, siue ipsa sint balsamica, siue sale volatili, acido, mercuriali immutata, v. g. myrrha, mumia, sperma ceti, sanguis draconis, radix zedoariae, rhaponticum, sanguis hirci, cinnabaris, flores sulphuris, mel ipsum & alia.

Resolunt (4.) *salino stimulo facta, incidentia & attenuantia*, vt *acida*, aerum, spiritus salis, vitrioli, mistura simplex, oxymel; *alkalina*, vt oculi cancrorum laudatissimi, siue preparati, simplices, siue in magisterio, corallia, sigillum Salomonis, exterius in sugillatione specificum, & planta traumatica varia, vt bellis, summi vsus in coagulo humorum & lymphæ, in primis ab haustu frigido exaestuante corpore facto, commendata hoc nomine a *Minderero*, comprobante id experientia; item cerefolium, eiusque aqua in pleuritide, retentis lochiis, casu ab alto vtilissima; *millefolium*, eorumque succus & alia. Huc etiam spectat, quod *chirurgi*

rurgi carbones tiliæ eo casu quoque adhibent, licet meliora profert, item terra sigillata, medulla saxorum siue lithomarga, bolus armena.

Resolvunt (5.) *mixta*, v. g. acetum cum pulvere contra casum, vel sanguine hirci, oxymel, quod *Galenus* expertus est, per se, absque adiuncto haustum, sanguinem concretum *difsecare*, expectorare vel per lotium prolicere; inprimis etiam vinum calidum, summum contusionum præsidium, & huc spectantes. cum eodem coquendi, sacculi capitales in contusione & vulneribus capitis summi & unicusus. Ex compositis huc spectant pulvis contra casum *Langii* item pulvis ad casum Augustanorum, ex terra sigillata, sanguine draconis, mumia a. ʒi. spermate ceti ʒi. rhabarbaro ʒb. misce; *Ipec. diamum. Myns.* item ex zedoaria, sanguine draconis & floribus sulphuris, descriptus a *Ludouico, tractatu von Feld. Kranckheiten.*

Vno verbo sal coagulationis & resolutionis est principium, vnde maxime attendendum. Coagulationis, si combinetur cum terreis, grauibus, ad motum ineptis, vnde tartarus enascitur *chimicorum*; si deficiat quandoque, vnde *pituita plurima*; si vinculum cesset, esse inter sulphur & aquam, vtroque concurrente archeo motore vniuersali; vel si excedat in genere & improporionatum sit. Vti vero sal est principium coagulationis inter actiua principia; ita passiva aqua & terra, quippe defidia in se, & motui minus apta. Hinc ex aquæ & terræ symbolisatione, iuxta quosdam, fit calculus non inepte. Est vero etiam principium resolutionis ex dictis rationibus, quia attenuat, incidit, fundit, vegetat & in motum ciet inertes humores, mediante, quidem sero & sanguine, tanquam menstruis corporis vniuersalibus, vt, caractere hoc recepto, fluxilior sanguis redditus secum abripiat cessantes hic illic & tardantes particulas, coagulo proximas.

Cum ergo partim dubium sit de quibusdam, an talia sint, partim vsu differant, de iis quoque seorsim dicemus quadam, idque repetitis thesibus.

1. *Sperma ceti est resoluens.* Negat id quidem *Langius* & reicit *L. c.* (qui optime de his affectibus egit & latius) p. 696. sed citra additam rationem, nisi quod vulgus chirurgorum imperitum id adhibere soleat, quæ insufficientis est, nam & a plebeis saepe, vel *Coo* teste & experientia, selectissima discas remedia. Quin ipse *Langius* dilaudat alibi l. 3. epist. 3. p. 979. sperma ceti & prescribit ad *Œii*, vnde colligimus laudatissimum esse id ipsum, vti reuera in asthma, in calculo, in respiratione difficili, phthisi, pleuritide, tussi grauiori est vtilissimum, blanda sub pinguedine condens sal, vnde etiam durabile magis reditur.

2. *Mumia est resoluens traumaticum; itidem contra Langium l. c.* & alios qui vilipendunt, imo plane exesse iubent; est enim balsamica, non tam quod ex aloe, croco & myrrha confect, quam quod asphalto debeatur vis illa, quod, immutatum vna ipsum, resoluit. Sunt qui longe preferant elixir proprietatis, quod elementa genuina contineat, & verum est, resoluens esse ad grumos sanguinis dissoluendos laudatissimum, quo nomine in putrilagine corrigenda, v. g. fetu mortuo, lochiis retentis optime se gerit, nam & aloe inter purgantia resoluentia optima est. Notanter vero diximus resoluens traumaticum, vnde & in essenciam nostram traumaticam recipitur.

3. *Acetum est resoluens.* Videtur hoc ipsum primo intuitu minus cum veritate congruere, quia acetum coagulat. Verum ratio ex regula dicta de salibus facile patet. Vt salia, sic & acetum in specie coagulat & resoluit, pro diuerso statu suo, & imprimis subiectæ, cui debetur, materiæ. Hinc acetum non per accidens hisce in casibus conuenit, sed maxime per se, quatenus est remedium insigne resolutiuum. Distinguendum vero est inter tempora & acida ipsa. Non tam conueniunt in coagulatione sanguinis in fieri, quam vbi pars iam incipit secedere ex ordine, & hoc ipso coagulari. Visitur hoc in experimento domestico & culinari, quando sanguis anserinus vel leporinus cum aceto miscetur, ne grumescat, quatenus particulas magis vnit, quæ alias prompte concresecunt, & a putredine præferuat,

seruat. Deinde acida alia sunt sibi relicta, alia refracta, & cum aliis data, vbi magis mitescunt, minus coagulant, optime resolunt.

Conueniunt vero hæc ipsa externe quidem in contusionibus, sugillationibus, aliisque casibus, vbi sanguis ad quietem invitatur vel cogitur magis; interne vero in casu ab alto, qui affectus quasi primarius eadem indicans, alias vero satis frequens & comitatus est, contusionis species, item in vulneribus recentibus quibusuis. Interne in pleuritide & inflammationibus aliis, asthmate, tussi, palpitatione cordis, abscessibus internis, angina, affectu hypochondriaco, hysterico, a sanguinis in utero grumescentia, coagulatione lactis in mammis, & similibus. Taceo usum secundarium non minus laudatum in vomitu & sputo cruento, aliisque.

Restat, vt de cautelis adeoque usu speciali & limitato dicamus quoque. Hinc notandum 1. *Alia resolutiua sunt generalia, alia specialia, adeoque inter se non confundenda.* Generalia dici possunt, quæ sanguinem & serum simul respiciunt, vt alcalina, lapides &c. Specialia, quæ magis alterutrum, vt sulphurea & acida. Illa enim velut serum magis respiciunt, hæc sanguinem, Hinc spermaceti v. g. magis in vitis feri prodest, respectiue, vt in tussi, grumescentia lactis in mammis, vnde externe quoque specificum eo casu est. Hinc acetum iisdem casibus noxium potius fuerit, vbi serum coagulum patitur, nisi secundario, & cum aliis maritetur, vel per accidens quoque. Sic v. g. spiritus salis in pleuritide datur, non tam primario fine, vt inflammationem disiiciat, quam vt febrim conuictam mitiget, & comprimis tussim absolute necessariam vel excitet, vel conseruet adeoque expectorationem promoveat. Et hæc ratio quoque est, cur non solum acetum in casu ab alio, sed cum puluere contra casum mixtum propinetur; & vice versa, quare acetum cum semine carui decoctum prodest in tumore mammarum; cur item calidum assumatur magis. Alcalina vero cum fluxile faciant serum, & acrem auertant, præcipue quasi sunt talia, quædam, ob sal volatile latens eximia, vt oculi cancerorum, qui non minus

minus ac chelæ cancrorum destillatæ, spiritum vinosum fundunt.

2. *Hinc eadem quoque sunt distinguenda ratione affectuum; facile enim patet ex dictis, non conuenire omnia omnibus. Sic nitrosa licet resoluant, non tamen in tussi, adde & pleuritide æque conueniunt. Sic ipsi flores sulphuris licet sint pectorales, pleuriticis tamen non adeo solatium afferunt, quia siccant magis, vt alia taceamus. Adeoque pro diuersitate affectuum diuersa quoque resoluentia seligenda, vnde alia sunt resoluentia cephalica, alia resoluentia pectoralia, quæ inter flores papaueris rhæados, tantopere deprædicati, stant post principia, si in pulueris forma eligantur, & pro primario medicamento; alia resoluentia nephritica, alia traumatica, & sic porro.*

3. *In resoluentibus medicamentis distinguenda quoque sunt tempora morbi. Alia scilicet conueniunt in principio læsionis ne colligatur sanguis in suppurationem iturus; Alia in progressu, & facto grumo perfecto, idque de internis & externis valet, illo enim casu intentio est, vt anteuertatur, hoc vt auertatur grumefactio. Videmus hinc in ambustis & sigillationibus, quomodo vel ab adhibito medicamento resolvente, vel etiam aliquando per se, hinc inde a loco vno ad alterum lior vel rubedo prouehatur, & colorem quoque diuersum sanguis induat.*

4. *Resoluentia sypiticorum & traumaticorum actionem moderantur, adeoque medio casu cum iisdem iungenda; v. g. in sputo cruento & vomitu cruento intentio est gemina (1.) sanguinis fluxum sistere, (2.) eum qui effluxit dissipare, seu resolvere. Neque enim satis fuerit consolidare vnitatem solutam, nisi simul prospiciatur humori extrauasato. Ergo & tunc resoluentia habent locum, licet secundarium, vt traumaticum & dissiiciens, imo curationem absoluunt, vnde facta adfrictione in vtroque illo affectu, sub finem decocta & essentia traumatica, pulueres ex lapidibus cancrorum, coralliis, &c. optimi sunt, qua metho- do adhibita plurimos feliciter curauimus, in primis non ommissa simul venæsectione in pede, & aliis.*

Bbb 2

s. Re-

5. *Resoluentibus interius succenturiantur uniuersalia, ut diaphoretica, emetica & purgantia, &c. exterius emollientia & pargorica.* De diaphoreticis res clara est, eaque optima sunt resoluentia in inflammationibus omnibus internis & externis incipientibus. Emetica vero & purgantia, ubi ipsa indicantur, quod verumque exemplo illustrabimus: Ancilla ab alto lapsa sentit anxietatem circa præcordia, instantem lipothymiam, respirationem difficilem; aduocatus Medicus, non attendens causam, præscribit cordialia & refectoria, potiones, pulueres, viuentia & nihil non, sed frustra, in horas deterioratis symptomatibus. Aduocatus alius, pensitans accuratius circumstantias, propinat emeticum, quo eductus est ventriculo grumatus sanguis, ægra in momento adiuta.

Imo cum aliquando pleuritica desperate quasi succumberet, nec propter viscedinem materia & copiam eiici posset expectorantibus, desperata quasi re, ausi sumus propinare spermaceti cum tantillo tartari emetici, ḡß. circitur vel $\frac{1}{4}$ vnde unico vomitu alleuata adeo est, vt hinc valetudinem recuperaret. Vt non reperamus, ipsum spermaceti datum infantibus pro resoluenda pituita in pectore, vt plurimum vomitum ciere, idque felici cum successu. De purgantibus vero hoc notauimus. Faber ferrarius in pago Schlöben ante aliquot annos laborabat abscessu interno infra diaphragma, quod a posteriori confirmatum est, adaucta difficultate respirandi & tumore pedum accedente. Dato purgante, materia purulenta copiose per aluum educa, integerrime conualuit. Notauimus quoque alibi, a datis resoluentibus pulueribus abscessum in pectore, per aluum reiecto pure, curatum. Nimirum archeus omne extraneum & peregrinum exturbare gestit, vel leuicule adiutus. Illo vero grauatus non potest id commode exequi, vnde si copia sanguinis maior sit, quam vt resolui possit, educenda est, siue sit in capite, vnde trepanum inuentum, siue in ventriculo, siue alibi.